

BibliodrÁma a katechÉzisben

I. A bibliodrÁma alapelvei

I.1. Mi a bibliodrÁma?

„A bibliodrÁma nem mAs, mint jAték, öröm, nyomorúsÁg, boldogsÁg, sötÉtség, AtvÁltozás, megvilÁgosodás, összezavarodás – mindezzel együtt az élet lenyomata.”¹

Nehéz írni valamiről, ami addig, amíg az ember nem éli át, nincs benne teljes valójával. Különösen igaz ez egy dramatikus csoportmódszerre, ami a bibliodrÁma.

Miközben egy sajátos, vezetőként hosszú idő alatt elsajátítható módszerrel van dolgunk, mégis, nagy lehetőség rejlenek benne a katechÉzisben történő alkalmazásra! Nem egy újabb „üdvözítő módszer” ez, hanem olyan „fűszer”, amivel az egyébként elkészített „ételt” még élvezetesebbé, izgalmasabbá tehetjük. Módszerei és bizonyos eszközei bárkinek használható, aki kicsit hajlandó elmélyülni benne és megtanulni a módszer alapvető sajátosságait.

Mi is a bibliodrÁma? Akinek személyes tapasztalata van a bibliodrÁmáról, az itt nyilván az élményeit idézi fel és azok alapján rakja össze, mit jelent a számára. Meg lehet természetesen határozni objektív módon is, mi történik a bibliodrÁma alkalmon. *„A szűkebb értelemben vett BIBLIODRÁMA egy a 20-ik század utolsó harmadában, Európában kialakult csoportmódszer, amely konkrét, gyakorlati igényekre adott válaszként született meg és alakul állandóan.”²*

A folyamatos változás több tényezőből is fakadhat: a bibliodrÁma nem egy száraz, pusztán teoretikus módon vizsgált tudományos módszer, hanem gyakorlati eszköz. A csoportvezetők háttéré, a műfajban használt eszközei, teológiai / pszichológiai hangsúlyai mind-mind meghatározzák egy-egy csoport folyamatát, és ezáltal hosszabb távon a bibliodrÁmáról alkotott képet is. Az egyes csoportvezetők tapasztalatai nyilván idővel elterjednek, és meghatározóak lesznek a bibliodrÁma világában- hatással lehetnek a kollégák munkájára is szakmai műhelyek, egyéb találkozások alkalmával. A különböző módszertani

¹ Stangier, K-W. (2003.): Itt és most. 60.p.

² Eisenbarth K. (é.n.): Mitől bibliodrÁma a bibliodrÁma? 2.p.

kísérletek (egy bizonyos határon belül) szintén hozzá tartoznak a műfajhoz, hiszen a pszichodráma alapú bibliodramában a spontaneitásnak és kreativitásnak fontos szerepe van.

A bibliodráma a pedagógiai funkciók felől közelítve ötféle módon ragadható meg:

1. **Játék:** hiszen első renden felszabadult, spontán, kreatív játék, ahol a résztvevők nem előre megírt forgatókönyveket adnak vissza, hanem rögtönöznek, játszanak.
2. **Önismereti módszer:** hiszen minden, ami a játékban történik, rólunk is szól, tükröt kapunk általa, mint ahogy tükröt kapunk Isten Igéjéből, amikor olvassuk is. A bibliodramában így a legszerveesebben kapcsolódik össze az isten- és önismeret kálvini koncepciója. Isten Igéje pedig élő és ható: akár olvassák, hallgatják, akár pedig játsszák a dráma színpadán.
3. **Közösségépítő módszer:** hiszen az „együtt” élményét adja mindazoknak, akik részt vesznek benne és egyé kovácsolja a csoportot a játék közös átélésében, örömeiben és akár szomorúságában is.
4. **Applikációs felület:** hiszen lehetőséget ad nemcsak a kognitív, az affektív, hanem a cselekvési szintű alkalmazáshoz is. A játékban összeér a három szint és a megértett, átértett igazságot lehetőség van cselekvésben, játékban is megélni. Akár döntést hozni, elindulni, vagy épp megállni: kipróbálni mindazt, amit előzőleg közösen felfedeztünk, megértettünk, megsejtettünk Isten igazságából. A bibliodráma igazából az életre készít fel: az élet, a valóság „demo” verziója, amelyben szabadon kipróbálhatjuk azt, amit akár a való életben még nem merünk megtenni.
5. **Szemléltető eszköz:** hiszen illusztrálhatjuk vele egy-egy bibliai történet valóságát, akár összetettségét, megerősíthetjük drámaiságát, egyszerűségét, valóságosságát. A bibliodramán keresztül a Biblia a fiatalok világába lép: nem egy elmélet, hagyomány lesz a számukra, hanem valóság, a saját valóságuk része is.

I.2. Története

Történetileg „a bibliodráma középkori hagyományokban gyökerező (iskoladráma, passiójáték, betlehemezés, reformációkori dialógus prédikációk, stb.), a 20. században

megújuló műfaj, a Bibliával való egzisztenciális foglalkozás és önismereti munka korszerű lehetősége.”³

Történetét vizsgálva két irányú gyökerekkel találkozhatunk: egyrészt a középkori misztériumjátékok világában gyökerezik a bibliai történet dramatikus megjelenése, másrészt a 20. században kifejlődött pszichodráma módszere volt hatással rá. A misztériumjátékok gyökerei a 9. századig nyúlnak: az ún. trópusok (a liturgiában énekelt dialógusok) az istentiszteletet színesítették és tették érthetőbbé a folyó szövegeket a tagolás, párbeszédék által. Olykor, főleg nagyobb ünnepeken a trópusokat el is játsszák, illusztrációként használják. Leginkább karácsonykor és húsvétkor kerül sor az ünnepi misztériumjátékokra a templom falain kívül is (a 12. századtól). A 16. század során éli virágkorát a misztériumjáték műfaja, ebből fejlődik ki a népi passiójáték és az iskoladráma is.⁴

A pszichodramatikus gyökerek Jacob Levy Moreno-hoz köthető, aki a pszichodráma módszerének atyja. Ő a szefárd zsidó hagyomány alapjain teremt meg a posztmodern dramatikus önismeret alapjait. Érdekes, hogy az önismeretnek számára kezdetektől volt spirituális vonulata is. A spiritualitás, a realitástöbblet jelenléte a műfajban a kezdetektől adott, azaz feltételezi Istent, mint nagyobb létezőt, aki jelen van és hatással van az ember életére.

A pszichodramából kialakulva a bibliodráma a 20. század 70-es éveiben, Németországban indul útjára. Protestáns egyházi körökben, elsősorban a katechézisben, ifjúsági munkában, tanárképzésben használják a dramatikus bibliafeldolgozást. Érdekes tehát, hogy története kezdetekor is már kapcsolatban volt a katechézissel. Minimális kellékekkel dolgozik a bibliodráma, használja a hermeneutika, a szövegelemzés, a strukturalista nyelvelmélet eszközeit (Pezold és Zacharias). Ezután tovább fejlődve ún. vallásos terápiás pszichodráma csoportok formájában fejlődik (teológusoknak, lelkészeknek), ahol a bibliai történetben rejlő archetípussal dolgoznak. Napjainkra már kiterjedt bibliodráma hálózat és sok iskola létezik Európában és azon túl is (például az USA-ban).

Magyarországon az 1990-es évek eleje óta, van aktívan jelen, először a HÍD Családsegítő központban indították el. A legmeghatározóbb alakok a magyar bibliodráma elindításában Frenkl Sylvia, Sarkady Kamilla, Nyáry Péter, Eisenbarth Krisztina voltak. 2002

³ Német B. (é.n.): Bibliodráma. Riport Nyáry Péterrel.

⁴ Nyáry P. - Sarkady K. (2008.) (szerk.): Bibliodráma.

óta a Magyar Pszichodráma Egyesület keretein belül zajlik a vezetők képzése (akkreditált felnőttképzés keretében), képzési rend szerint, megfelelő minőségbiztosítási és szakmai kontrollal.

Hazánkban (és Európa számos más országában is) a bibliodráma csoportvezetés hosszú és alapos képzéshez kötött. A bibliodráma ugyanis pszichodráma alapú, azaz a pszichodráma önismereti módszertant, elméleti hátteret, tapasztalatot és eszköztárat igényel. A hittanórán, ifjúsági alkalmakon való játékok egyszerű alkalmazásához azonban ez nem szükséges, ha a vezetőnek lehetőleg sajátélményű tapasztalata van bibliodrázával, teológiailag rendelkezik alapvető képzettséggel, ismeri a módszertan alapjait és jól meg tudja húzni a határait a játékok alkalmazásának (azaz semmiképpen nem kezd olyan játékfolyamatokat, amelyekhez nincs jogosítványa).

Fontos kérdés a bibliodráma és a pszichodráma közötti különbség. Az alapvető különbség a pszichodrázával szemben, hogy bár ráismerhetünk saját életünk történéseire, mégis a bibliai történeti keret végig meghatározza a játékot. *„A bibliodráma sajátos utat kínál a Biblia megismeréséhez. A dramatikus megjelenítéssel, vagyis azzal, hogy a történeteket eljátsszuk, a szereplők sorsát magunkra vesszük, újszerű módon ismerhetjük föl az Írás üzenetét. Rácsodálkozhatunk arra, hogy a Biblia mennyit tud rólunk, mai emberekről. A játékban megragadhatóvá válik a bibliai alakok tetteinek mozgatórugója, a bőrünkön tapasztalhatjuk meg konfliktusaikat, vívódásaikat, helyezkedhetünk bele azokba a kapcsolatokba és viszonyokba, melyekben éltek.”*⁵

A hagyományos bibliodráma alkalom menete alapvetően a következő módon alakul: *„Az első szakasz a testi-lelki ráhangolódás jegyében telik. Ez lehet mozgás, képmeditáció, vagy zenehallgatás is; mindig az aktuális Ige dönti el, hogy a ráhangolódásnak melyik formáját választjuk. Ezt követi az Ige felolvasása, (...) majd a szerepválasztás. A szereplők nem feltétlenül csak személyek szerepét játszhatják el, hanem tárgyakét is. Megelevenedhet azonban a lelkiismeret-furdalás vagy valamilyen belső érzés, dilemma is. Ezután kerül sor magára a játékra, amikor az Ige történik, megvalósul egyszeri és megismételhetetlen módon. A játék befejeztével le kell vetni a szerepet. A csoport tagjai ekkor elmondják, hogyan érezték magukat*

⁵ U.o.

a választott szerepben, és azt, hogy milyen új üzenete volt az eljátszott bibliai történetnek a személyes életükre vonatkoztatva.”⁶

Ehhez képest egy bibliodramatikus feladat, játék alkalmazása egy csoport alkalom, tanóra egy-egy eleme lehet, a későbbiekben felvázolva jellemzően több helyen különböző funkcióval lehet jelen.

A bibliodramát legtöbbször úgy ismerik, mint egy önismereti csoportmódszert, pedig eszköztára nemcsak összefüggő csoportfolyamatokban, hanem más csoportfoglalkozásokon, hitéleti és pedagógiai eseményeken is alkalmazható.

Gyakran felmerülő kérdés volt, hogy milyen előzetes tudás, háttérismeret szükséges a bibliodramához? „A részvétel színészi képességeket nem, csak nyitottságot és játékkedvet igényel. A hozadék kettős: a Biblia jobb megismerése és önismeretben való gyarapodás.”⁷ A bibliodráma fókusz (mint az már a történetválasztási szempontok során is előkerült) kettős. Egyik nem ellentéte a másinak, sokkal inkább kiegészítheti egymást. Azt tapasztaltam egyébként, hogy a leginkább emberi és horizontális találkozásban is volt valamilyen transzcendens; mindig megjelent mindkét érzékelési sík.

II. A bibliodráma fő szempontjai

II.1. Fókusz

A bibliodráma hármas fókusszal rendelkezik:

1. egyéni, önismereti
2. társas interakciós
3. spirituális – vertikális fókusz

E három összeér és egyszerre van jelen egy játékban, bibliodráma alkalmon. E három területen fejlődhet az ember: saját felismerések, önismereti reflexiók; visszajelzés a társas működésünkről; az Istennel való kapcsolatban történő átélések, felismerések.

⁶ Majsai-Hideg T. (2012.): Mi az a bibliodráma?

⁷ <http://bibliodrama.co.hu/bemutatkozas.html>

Miért éppen a Biblia az, ami alkalmas erre a hármas fókuszú munkára? Irodalmi szempontból is kiemelkedő a Szentírás, ami hitvalló keresztyének számára Isten Igéje, szava, az élet beszéde. Kulturálisan a kollektív és családi tudattalan meghatározói a bibliai értékek, a majd 1500 év megőrzött bölcsessége és a 2000 év gyakorlata miatt. Gazdag projekciós felület is egyben, melyben megtalálhatóak az emberi sors fontos állomásai, élethelyzetei. Morális erő is rejlik benne: tekintélyt hordoz, hiteles, követendő mintát ad.

II.2. Bibliai történetek feldolgozása

A bibliodrámák módszerének legfontosabb szakmai szempontjai a bibliai történetek feldolgozása szempontjából a következők:

1. **A bibliai történetek dramatikus feldolgozása.** Nem célja a teljes reprodukálása, sokkal inkább a cselekvés, a történések megjelenítése. A dráma lényege a mozgás, a cselekvés, a történés, így több lesz a történet elméletnél, vallásos gondolatoknál.
2. A bibliai történetek üzenetének megértése a **személyes élmény** által-mégis a csoport közegében. Ez azt is jelenti, hogy a személyes üzenet igénye mellett megjelenik az a „rizikó” is, hogy másként is érthetjük, másként élhetjük meg az adott történetet. Nincsenek konzerv válaszok és egyetlen lehetséges megoldás, hanem a megoldások és megélések sokfélesége lehetséges annak ellenére, hogy az alapvető bibliai igazságok megmaradnak.
3. **Az "akkor és ott" megértése, az "itt és most" megélése.** A bibliodrámák hidat képez az időben és kulturálisan távol lévő események és a mi valóságunk között. Erre az Ige hallgatásakor, befogadásakor is szükségünk van (pl. egy istentiszteleten): ehhez akkor is kognitív képességeinket, képzelőerőnket használjuk. A bibliodrámában a cselekvésben valósul meg ez. Hisszük, hogy ez is a Szentlélek munkája, aki megadja a megértést, aki segít dekódolni az üzenetet és létrehozza ezt a hidat.
4. A bibliodrámát **kortörténetileg rekonstruált helyezett és kapcsolatok** jellemzik. Ez azért fontos, mert nem térünk el az eredeti kontextustól a játékban akkor sem, ha a játék végkimenetele akár eltérő is lehet az eredetitől (pl. a tékozló fiú a játékban nem tér vissza, vagy miután hazatért, újra elmegy otthonról). A kiinduló helyzet, a szereplők kortörténetileg hiteles kiindulópontjából indítjuk a játékot, hogy az „ott és akkor” egyensúlyban legyen jelen a játékban az „itt és most”-tal.

5. A bibliodrámát **tudatos dramaturgiai munka** előzi meg. Ez akkor is igaz, ha csak kisebb jelenetben gondolkozunk akár katechetikai munkában. Meg kell tervezni, rendezni egy jelenetet, találkozást, instruálni kell a résztvevőket, jól kell bánni a térrel, meg kell vágni akár a szöveget, érzékelni kell az idői kereteket és határozottan elindítani illetve leállítani egy képet, játékot.
6. A bibliodráma **intenzív belső munka**, szükség van hozzá a képi világ mozgósítására is. Emiatt is fontos a megfelelő rámelegítés, rákészülés, hogy tényleg sikerüljön a szerepekbe helyezkedés, a megérkezés a játékba.

II.3. Kulcsszavak:

A bibliodrámát négy kulcsmotívuma különbözteti meg más élménypedagógiai, bibliai történetmegjelenítő módszertől:

1. **A szerep.** Nincs bibliodráma szerep nélkül, azaz aki játszik, az mindig valakinek, vagy valaminek (tárgy, érzés, stb.) a bőrébe bújva van jelen a színpadon. A szerep felvételének és letételének meg kell legyen a tere a játék elején illetve a végén.
2. **A „mintha” színpada.** A játék a „mintha színpadán” játszódik, azaz olyan, mintha ott lennénk, ezért rendezzük be (legalább szimbolikusan) és aztán ezért bontjuk le egy-egy jelenet után a színpadot. A színpadon a játékosokat a játékban lévő nevükön szólítjuk.
3. **Spontaneitás és kreativitás.** A bibliodrámában nincs helye a színészkedésnek, a teljesítménynek, hiszen játék a javából, mely lényegét tekintve szabad. A kreativitás felszabadításával pedig rájöhethetünk, mennyi kreatív energia lehet egy-egy csoportban, résztvevőben, amivel meggazdagíthatjuk egymást.
4. Az **„itt és most”**. Sosincs két egyforma bibliodráma játék. Az „itt és most”-ban szabadság van arra, hogy egy történet máshogy érjen véget, más legyen a tartalma, mert az „itt és most”-ban ez így tud megszületni. Ez nem jelenti azt, hogy átírjuk a Bibliát, hiszen a játék mindig játék marad. Az „itt és most” a mi valóságunk, megértésünk, értelmezésünk, amibe hisszük, hogy Isten belép, jelen van a Szentlélek által.

II.4. Mit fejleszt?

A bibliodráma mint csoportmódszer mindenképpen fejleszti, erősíti a **kooperációt**. Erre az iskolai vagy gyülekezeti keretben sokszor nyílik lehetőség. A kooperációnak azonban lehet sokféle motivációja, célja és indikációja, ami nem biztos, hogy az egyén fejlődést is szolgálja.

A bibliodramában mellérendelő módon történik a kooperáció, mert a csoport közös érdeke a kreatív megvalósítás. A játékba történő belépés, bevonódás is az „egymásért vagyunk, egymást segítjük” élményét szolgálja.

Az **alkalmazkodás** oly mértékére van szükség a játékok, gyakorlatok során, amibe az élet más területein ugyancsak kényszerből lép bele az ember. A bibliodramában az alkalmazkodás a játék megvalósulását, a közös átélést szolgálja. Alkalmazkodni kell abban, hogy nem feltétlenül az valósul meg, amit az ember szeretne. A saját akarat és a másik akaratához, közösségi vonatkozásokhoz kapcsolódni kell és ezzel együtt érvényesíteni is a saját érdekeket. Ez az önaktualizáció készségét fejleszti.

Az önaktualizáció erősödése, jelenléte az **önálló kezdeményezés**ben ölt testet. A játékok során a csoporttag megoszthatja az ötletét, vagy szavak nélkül, tettekben élheti meg a kezdeményezést és az arra történő pozitív választ. A mindennapi életben az önálló kezdeményezéskor történő elutasítás veszélye sokkal nagyobb. Sokkal nehezebb, hogy „éles helyzetben” az ember kifejezi az akaratát, vágyait és arra nem kap visszajelzéseket. A játékban nagyobb valószínűséggel kap választ, illetve szabadabban próbálkozhat.

A bibliodráma a **kreativitás** olyan szintjeit erősíti, ami nem egy-egy készségterületre korlátozódik, hanem a tettek, a cselekvés szintjére. Így attól függetlenül, hogy valakinek egy részterületen kiemelkedő képessége van (például vizuális vagy zenei téren), megélheti a kreativitás örömét. A bibliodramában megjelenő kreativitás a kreatív megoldásokat jelenti, a kreatív gondolkozást, problémamegoldást és egy helyzet, konfliktus kreatív kezelését is jelenti. Ez a fajta kreativitás tehát a mindennapi életre nevel és feltehetően ott is kreatívabbá tesz. Az ember kompetensebbnek érzi magát a saját életében is, ha minél több kreatív megoldási móddal rendelkezik.

Az **önreflektivitás** a bibliodráma vele járója, hiszen gyakran beszélünk egy-egy játék után arról, ki mit élt meg a helyzetben. Itt nem kiértékelünk, nem egymást értékeljük, nem tanácsokat adunk, hanem az fogalmazódhat meg, hogy az ember saját magában mit élt meg, milyen érzések, felismerések fakadtak egy helyzetből, illetve hol érinthet mindez bennünket. A katechézisben, ifjúsági munkában az egészséges önreflektivitás kialakításán más módokon is fáradozhatunk: ezt segítheti a bibliodráma is.

A másik emberrel való kapcsolódás az **empátia** fejlődésével jár. Nemcsak úgy, hogy beleképzelem magam a másik helyzetébe, hanem abban is, hogy a drámában, a cselekvésben behelyezkedek a szerepébe. A szerepfelvétel egy kiváló empátiás lehetőség: a konkrét szereplő mellett azzal a típussal is jobban tudok empatizálni, akit a szereplő megtestesít. Ez a fajta perspektíva váltás a dráma egyik nagyon kedvező hozadéka.

Mindezek következménye az **érzelmi tudatosság**, ami azt jelenti, hogy a bibliodráma által is az ember képesebbé válik arra, hogy saját maga érzéseit megértse, jobban megfogalmazza, megragadja és megtanulja, hogy mit kezd az érzéseivel, adott érzelmi állapotaival. Az érzések kifejezésének megtanulását nem lehet elég korán elkezdni, a bibliodráma segíthet akár a hittel kapcsolatos kérdések, érzések megfogalmazására, pontosítására is.

II.5. Alkalmazásának előnyei

Aki már bibliodramázott, annak nem kell részletezni, hiszen a saját bőrén tapasztalta, mennyire sokat ad a bibliodráma. Katechetikai szempontból mégis érdemes tudnunk, miért jó, miért érdemes alkalmaznunk a bibliodramát.

A **bibliai történetek új irányból történő megközelítése** mindenképpen haszon, melyre az ember kognitív vagy bármilyen más úton nem lehet képes. Ha játssza az ember az adott történetet, vagy csak egy kisebb játék keretében behelyezkedik egy szereplőnek a szemszögébe, egész más oldalról tárul fel a Biblia igazsága. A más megközelítés megadja annak a lehetőségét, hogy kitörjünk a sematikus magyarázatokból, az egyoldalú, leegyszerűsítő megközelítésekből.

A **bibliai történetek mélyebb megélése**, mint lehetőség ott rejlik a bibliodramában. Nemcsak látjuk, megértjük, hanem meg is éljük, ami történik. Ez az ősi pedagógiai igazság, a cselekvés törvénye, amely itt érvényesül. Mélyebb emlékeket hagy, mélyebben rögzül, ha át is élem egy-egy történet drámaiságát: akár örömet, megrendítő voltát, feszültségét. Különösen ott segítség ez, ahol a csoport már ismer sok történetet, ahol már sok kognitív impulzust kapott és kezd kiüresedni a számukra a Biblia üzenete.

A **megelevenedő szöveg "itt és most" élménye** olyan hatással van az emberre, hogy megtapasztalja azt, amit hisz egyébként, hogy Isten az „itt és mostban” szól hozzá. A jelenünkbe, valóságunkba belépő Istennel való találkozás valódi inkarnációs élmény. Krisztusi sajátosságokat hordoz ez, hiszen Krisztus is belépett a mi világunkba, valóságunkba. A Biblia történetei nem távoli, idealizált alakok vagy szellemi személyek, hanem valóságok, mert a valóságunk részeivé válnak – a bibliodramán keresztül is. Így ez az élmény a reménység forrása is lehet a tanulók számára is: Isten törődik velük, közel jön hozzájuk.

A bibliodrámán keresztül lehetősége van a résztvevőknek, hogy valódi **egzisztenciális reflexiót** adjanak **a bibliai történetekre**. Ha egzisztenciális tapasztalat a történettel való találkozás, akkor a reflexió is ebből fog fakadni. Ez abban is erősítheti az embert, hogy amikor máskor hallja, vagy olvassa Isten Igéjét, akkor is közelebb érezze magához, feltételezze, hogy Istennek saját létéhez, létezéséhez is köze van. A Bibliától való elidegenedést, eltávolodást akadályozza ez meg és fordítja személyessé.

A bibliodrámára lehetősége az ún. **"üres helyek" felfedezése**. A bibliai üres helyek azok a részek, hiátusok, amikről nem tudunk, nem ír róla a Szentírás (például a tanítványok elhívásánál a tanítványok családjának mibenléte). A játékokban ezekkel a helyekkel is lehet játszani. Nyilván az ember ezt saját fantáziájával, az őt foglalkoztató kérdésekkel fogja feltölteni, ami izgalmas lehetőség az önreflexióra, saját kérdések megfogalmazására is.

A bibliodrámára által a pedagógiai esemény során olyan **kinesztikus impulzusokat** is kaphatnak a diákok, amik egyébként nem érvényesülnek a tanítás során. A látás, hallás impulzusaival teljesebb általában a foglalkozásaink, de a mozgásra kevesebb lehetőség van. Megfelelő arányban történő alkalmazással ez is a helyére kerülhet az egyes pedagógiai folyamatokban, tanórákon.

II.6. Módszertan

A bibliodrámára módszertanáról hosszan olvashatunk tanulhatunk a szakirodalom áttanulmányozásával (l. felhasznált irodalom) és a képzéseken való részvétel alatt.

Az alapvető bibliodramatikus játékformák a csoportjáték, szereptréning, vignetta, variációk stb. Ezek ismertetésére most nem térek ki részletesebben.

A katechézisben történő alkalmazhatóság szempontjából fontos mégis látni a bibliodrámára alkalmon használt főbb módszereket, amelyekből néhányat alkalmazhatunk a hittanórán, ifjúsági alkalmakon, táborokban is.

A **bemelegítő játékok**, megérkezést segítő feladatok, a játékokra hangoló gyakorlatok általában mind összhangban vannak a választott történet feldolgozási módszerével. A sok mozgás jól tesz a csoportnak, beindíthatja a történetre, témára való hangolódást, illetve segíti a résztvevőknek megérezni saját testüket, elmozdítja őket a verbalitástól. A verbalitás mérséklésével a legtöbb érzékszervre igyekeztünk hatni: használtunk sok zenét,

képgyűjteményt, különböző anyagokat (pl. köveket). A játékra készítő gyakorlatoknál alkalmazható imagináció is, ami a belülről figyelmet, játékra hangolódást nagymértékben segíti.

Módszertanilag a másik fontos rész az egyes alkalmak fő **játék**. A bibliodráma módszertana igen gazdag a történet feldolgozásokat illetően is. Lehetőség van a történetekhez és a csoport aktuális helyzetéhez (csoportdinamikai szempontokhoz) legmegfelelőbb módszereket alkalmazni.

A játék után **visszajelző körre** van lehetőség, ahol szavakban is meg lehet fogalmazni mindazt, ami a játékban érte a résztvevőket. A belső történetek megosztása olyan mélységben történhet, amit az adott csoport bizalmi szintje elbír.

III. A bibliodráma kartechnézésben való alkalmazhatósága

III.1. Általános didaktikai szempontok

A vallásdidaktika fejlődése során eljutott a találkozás, az egyéni megélések jelentőségéig. A legújabb irányzatai a tanulók szubjektumának előtérbe helyezésében egyeznek meg, így **szubjektumorientált vallásdidaktikai** koncepcióknak nevezhetők. A konstruktivista és a performatív irány a legmeghatározóbb ezek közül.

A szubjektum, ami fókuszba kerül, a posztmodern felfogás értelmében szerepel e koncepciókban. Ez „a szubjektumot önelégültként, önépítőként és önirányítottként definiálja, aki nem versenyez, nem kíván eredményes, sikeres vagy hős lenni, nincsenek nagyszerű céljai, amelyekért kemény harc árán is kész küzdeni. Ez tehát már nem a modern kor heroikus szubjektuma, hanem a gyengeségével kiegyező, a magányosságot élvező, magát másokhoz nem hasonlító szubjektum.”⁸ Az önelégült, önépítő, önirányított szubjektum önbecsülésének labilitását pont a másoktól való függetlenedése adhatja, ugyanúgy ez vezet az irreális önértékelés kialakulásához.

A *konstruktivista vallásdidaktika* (mellyel később részletesebben is foglalkozom) abból indul ki, hogy a tanuló felépíti saját belső világát, valóságkonstrukcióját. Szélsőséges értelemben nincs is objektív valóság, igazság, csupán belső konstrukciók. A vallásóra a „miként” kérdésre fókuszál, a tanulás tartalma sokkal inkább függ a tanulóktól. A tanulói

⁸ Németh Dávid: Vallásdidaktika: 224.

önállóságra és kreativitásra épít leginkább ez a megközelítés. A tanár nem kényszerítheti tanítványaira saját véleményét, belső konstrukcióit, hiszen az ő megélése, véleménye, hite is saját belső valóságából fakad, ami egy a sok lehetséges út közül.

A *performatív irány* (melynek gyökerei a szimbólumdidaktikai koncepcióba nyúlnak) fő célja, hogy a vallásórán a tanulók kipróbálhatják mindazt, amire máshol nincs lehetőségük: akár olyan eseményeket is megélhetnek, vagy eljátszhatnak, amelyek nem történtek meg korábbi vallási szocializációjuk során (pl. meditáció, imádság). Valós élethelyzetek „imitálása” révén lehetőségük van a tanulóknak megélni azt, ami egyébként nem volt lehetséges számukra. Ez a tanulás három fázisból áll: akció, expresszió, reflexió. Az óra célja, hogy felkeltse a vágyat a valódi megélések iránt, hogy a tanulók vággyanak arra, hogy keresztyének legyenek. A vallásnak a tanulók számára már talán elveszett, soha át sem élt formákat kölcsönöz ez a koncepció. Az órán a vallásos működés elemei jelennek meg konkrétan az „itt és most”-ban és kínálják azt, hogy ki-ki kipróbálhassa őket. Vallásosnak tekinti mindazt, amit vallásként/vallásosként használhat egy ember. A vallás és vallásos cselekvés egészen tágra nyitása ez, amelyben elég sok minden belefér. Így teszi lehetővé a kapcsolódást mindenki számára a vallásórán. A vallásos átélés a vallásórán egy köztes térben történik, amely nem a biztonságot, vagy a megnyugvás érzésének lehetőségét kínálja, hanem sokkal inkább kimozdít, kibillent a kényelmes, megszokott keretektől. Az új dolgok átélése irritálhatja, megbillentheti a megszokott egyensúlyokat, bejártott rutinokat. Így mutat rá a vallás lényegére, a más megoldási mód, más út lehetőségére.⁹

A szubjektumorientált koncepció a problémaorientált koncepcióhoz hasonlóan nagyon fontosnak tartja a tanulót, konkrét élethelyzetét, személyiségét. Ez például az egyéni differenciálásnak nagy teret biztosít, a tanuló számára segíti a vallásórához történő kapcsolódást.

Megfogalmazhatók lehetőségek e koncepcióban: a performatív irány pótszocializációs lehetőségeiben például észre kell vennünk a megerősítő, korrekciós funkciót, mely a vallásos (vagy potenciálisan vallásos tartalommal bíró) események, rítusok átélésével közösségformáló, identitáserősítő lehet.

III.2. További módszertani szempontok

⁹ Silke Leonhard, Thomas Klie: *Ästhetik – Bildung – Performanz*, Grundlinien performativer Religionsdidaktik, In: Thomas Klie / Silke Leonhard (Hg.), *Performative Religionsdidaktik. Religionsästhetik – Lernorte – Unterrichtspraxis*, Stuttgart 2008, 10-12.

A református hitoktatásban dolgozó lelkészek, hittanoktatók számára nagy szükség van a módszertani repertoár bővítésére. A bibliodráma olyan módszer, ami nagyon jól alkalmazható a hittanoktatás során a bibliai történetek élményszerű átadásához. A legalapvetőbb bibliodramatikus módszerek elsajátíthatók ezen a módszertani képzés és megfelelő bibliai háttértudás segítségével. Így a módszer az elemei alkalmazhatóak a hittanóra keretein belül is.

A módszertani alkalmazhatósághoz (ahogy azt képzéseinken is szem előtt tartjuk) szükség van a bibliodráma elméleti alapjainak áttekintésére, az alapfogalmak tisztázására. A Biblia szövegeinek értelmezési lehetőségeivel is foglalkozni kell: alapvető hermeneutikai szempontokkal, írásmagyarázati módszerekkel kell tisztában lenni azért, hogy értsük, hogy tudunk egy-egy adott szöveggel bánni. Fontos, hogy a bibliodrámaiban való saját élménnyel is rendelkeznie kell annak, aki alkalmazni szeretné a módszert. Ismernie kell, milyen is a bibliai szereplők bőrébe bújni a játékban? Általános szerepelméleti bevezetés is szükséges (a személy és a szerep viszonya) ahhoz, hogy a bibliai szereplők „itt és most”-ban való megjelenítési lehetőségeit átlássuk. Látni kell azt is, hogy a hittanóra keretei között milyen mélységben lehet jelen a bibliodramatikus játék, mik a szerepfelvétel lehetőségei, határai, módszertani elhelyezése.

A katechézisben történő alkalmazása a cselekvésre hívásban rejlik, mely a módszer sajátja. A didaktikai alkalmazhatóság a tanóra motivációs vagy alkalmazási szakaszában adekvátak. Az összefoglaláshoz is kiválóan alkalmas, valamint ha egy történetet más perspektívából szeretnénk megmutatni, ha szeretnénk tágítani a korábban megszerzett tapasztalatokat, megértést.

További pedagógiai indikáció lehet az önismeret, önreflexiók szerzése mellett az általános érzékenyítés, mely minden korosztály számára aktuális is fontos.

Az egyik legalapvetőbb katechetikai kapcsolópontra szeretném most a fókuszot vinni, ami a bibliodráma sajátja, ez pedig a találkozás. A bibliodráma maga találkozás a történettel, és a hittanóra, a katechetikai események is az ember-ember, Isten-ember találkozás terévé kívánnak lenni.

III.3. Találkozás a bibliodrámaiban

A katechézis helyzeteiben a ránk bízottakat találkozásra hívjuk: azért imádkozunk, arra vágyunk, hogy végső soron találkozzanak Jézus Krisztussal, megváltójukkal. Ez a találkozás általunk nem irányítható, mi magunk is kérhetjük, hogy megtörténjen, kiálthatunk a Szentlélekért, hogy végezze el azt a mindent meghatározó találkozást.

A bibliodráma kiváló eszköz arra, hogy a találkozásra hívjuk a fiatalokat. A bibliodramában megelevenedő történet mindenféle formában alkalmas a találkozásnak megfelelő keretet biztosítani, de különösen is ún. találkozás történetek.

„A találkozás pillanatában megtapasztalhatjuk az élet összefüggéseit egészen annak kozmikus mélységéig. A találkozás problémákat oldhat meg és új életminőséghez vezethet.”¹⁰

A találkozások műfajilag az elbeszélésekhez tartoznak, nem képeznek önálló műfajt *hermeneutikai* szempontból. Bibliodramatikus szempontból azért érdekesek, mert az emberi élethez alapvetően hozzátartozik a Másik, a találkozás, az Én-Te viszony. Egy találkozás során az ember kiszolgáltatja magát, hiszen megnyílik a másik előtt. Ez a kockázat ugyanakkor lehetőséget is hordoz magában: az elfogadás megélésének a lehetőségét. A találkozásoknak több szintje van, nyilván vannak felszínes, rövid ideig tartó találkozások; a spektrum pedig az egész életet meghatározó, átformáló találkozásokig vezethet.

Az ószövetségi találkozás történeteknek különböző formái vannak. Általánosságban az Isten és ember találkozásáról van szó. Ezek a találkozások alapvetően nehezen érthetők és befogadhatók azok számára, akik egy ilyen találkozást örömtelinek, bensőségesnek, szeretetteljesnek képzelnek el- vagy élnek meg személyes hitéletükben. Az Úrral való találkozások sokszor félelmetesek, az emberre sokkolóan hatnak, mert megmutatkozik Isten szentsége és hatalma az ember törékenysége és tisztátalansága mellett. Az ószövetségi találkozás történetekben a kezdeményező legtöbbször Isten, aki valamit el akar mondani, ki akar jelenteni egy embernek.

1. Őstörténetek. A Gen 1-11-ben azt olvassuk, hogy az Istennel való tökéletes, paradicsomi állapotban az ember az Istennel bármikor találkozhatott, kommunikálhatott. Isten is vágyik erre a kapcsolatra, ezért keresi az elrejtőzött Ádámot a bűneset után. A bűn elterjedésével ez az állapot változik, de az őstörténetek bizonyos szereplőivel megmarad Isten a közvetlen kommunikációja, mint pl. Noéval (Gen 6, 13-22). Ő „Istennel jár”, és ebben a közeli kapcsolatban megérti Isten akaratát, tervét.

¹⁰ Stangier, i.m.: 4.p.

2. Ősatyák. Írott Biblia híján Isten közvetlenül kommunikál például az ősatyákkal, akikkel jelentős találkozásoknak is tanúi lehetünk. Ez a találkozás történhet többféle módon is:

- Isten csak beszél az emberrel (pl. Gen 12, 1-4)
- álomszerű állapotban jelenik meg neki (Gen 15, 12-17)
- testileg megtapasztalható-, testet öltött formában (Gen 32, 23-31)
- mennyei követek által közvetített üzenetben, követek személyében (Gen 18, 1-2)

3. Mózes történetében különösen erőteljes módon jelenik meg az Istennel való találkozás. Elhívásánál Isten az égő csipkebokorból beszél (Ex 3), utána pedig a pusztában többször, többféleképpen találkozik Mózes Istennel. Fontos, hogy Mózes sem láthatja Istent színről-színre, mert akkor meghalna („Ex 33, 20: „Orcámat nem láthatod, mert nem láthat engem ember úgy, hogy életben maradjon.”). Ugyanakkor ezt is olvashatjuk: Ex 33, 11: „Az Úr pedig színről színre beszélt Mózesrel, ahogyan az egyik ember beszél a másikkal.” Mózes arca ragyogott, amikor Istennel beszélt, vele találkozott (2Móz 34, 29).

4. Próféták. Az Istennel való találkozások tipikus ószövetségi formái a prófétai elhívás történetek, amikor egy próféta Istennel találkozik gyakran látomásban, álomban, elragadtatásban (Ézs 6, Jer 1, Ez 1-2). Illés próféta például különös találkozást élt át Istennel: Természeti erők demonstrálják Isten erejét, de vele halk és szelíd hangban beszél az Úr (1Kir 19)

5. Zsoltárok könyve. A bölcsességirodalomban, és különösen a zsoltárokból egyre inkább az istentisztelet, a kultusz az Istennel való találkozás helye. Az Úr a Sionon lakik (Zsolt 9,12), és az áldozatok bemutatásában, a kultuszi közösségben átélhető vele a találkozás. Nagy vonalakban igaz a megállapítás, hogy az egyénnel Isten a közösség részeként találkozik, személyes, rendkívüli találkozásokra rendkívüli küldetésre való elhívás alkalmával kerül sor.

A találkozás történetek újszövetségi fajtája a Jézussal való találkozásokat mutatja be. Előfordul, hogy Jézus egy személlyel vagy csoporttal találkozik, olykor ezek a leírások konkrét beszélgetést is tartalmaznak. Érdekes, hogy a legtöbbször nem tudunk meg sokat a Jézussal találkozó személyekről, főleg nem motivációjukról, Jézushoz való viszonyukról (a találkozó személyben lejátszódó lelki folyamatról is keveset tudunk). Ezek nyilván olyan üres helyek, amik kitölthetők a játék során. A találkozások során Jézus gyakran új fölismerést, új lehetőséget kínál: a Jézussal találkozó személyek legtöbbször szabadon dönthetnek a találkozás végén.¹¹ A Jézussal való találkozás történeteket például a következő módon lehet osztályozni:

¹¹ Tarjányi Béla (1984.): Találkozások. 8-9.p.

1. Szabadító: Zakeus (Lk 19,1-10), házasságtörő asszony (Jn 8,2-11) az asszony szemszögéből, lator (Lk 23,40-43), számáriai asszony (Jn 4,1-30)

2. Váratlan: Simon farizeusnál a bűnös asszony (Lk 7, 36-50), házasságtörő asszony (Jn 8,2-11) a szerkezet szempontjából, adópénz (Mk 12,13-17) szerkezet miatt, Pilátus (Jn 18,33-19,11) szerkezet szempontjából,

3. Visszautasított: a názareti zsinagógában (Mk 6,1-6)

4. Meghívó: gazdag ember (Mk 10,17-22), tanítványok (Mt 4,18-22), Lévi (Mk 2,13-14)

5. Bátorító: emmauszi tanítványok (Lk 24,13-35), Tamás (Jn 20,24-29), Mária Magdolna (Jn 20,11-18), tanítványok (Jn 20,19-23), írástudó a főparancsról (Mk 12,28-34), Mária és Márta (Lk 10,38-42)¹²

A találkozások egy bibliodramatikus feldolgozás során többféle szinten zajlanak, erre a készülés és a megvalósítás során is figyelemmel kell lennünk. Találkozik:

- a vezetők a szöveggel;
- a vezetők a csoporttal;
- a csoport a szöveggel;
- a csoporttagok fantáziái, tudása, érzései a szöveggel és egymáséival,
- a csoporttagok egymással,
- a csoport a teologikummal.¹³

Természetesen nem csak így képzelhető el a találkozás- a témaválasztás során nem csak elbeszélő részekből választottuk a találkozás történeteket, hanem például Zsoltárokból, prófétai iratokból is.

A különböző játékok leírásánál megismerhetők a bemelegítő, motiváló játékokon túl a dramatikus megjelenítés módjai: szobrok, találkozások, páros vagy kiscsoportos játékok, vignetták stb. Mindezek a szöveggel való valódi találkozás gyümölcsei. A bibliodráma nemcsak hosszú csoportfolyamatok alkalmával, hanem a katechézisben is segíthet ennek a csodának a létrejöttében. Hiszen a találkozás valódi egzisztenciális élménnyé lehet: fontos lépéssé azon az úton, amin az ember megtalálja a legmélyebb vágyának beteljesülését: az élő Istennel való találkozást, a hazaérkezést.

¹² Tarjányi: i.m. 14-106.p.

¹³ Stangier, K-W.: l.m. 87-89.p.

Felhasznált irodalom

Barcy M. (1997): A csoportok hatékonysága és a személyes változás.
Animula Kiadó. Budapest.

Blatner, A. (é.n.): A pszichodráma alapjai.
Animula Kiadó. Budapest.

Eisenbarth K.: Mitől bibliodráma a bibliodráma?
In: <http://www.bibliodrama.hu/content/ek-mitolbd.pdf>.

Forgács J.(2005.): A társas érintkezés pszichológiája.
Kairosz kiadó. Budapest.

Jubileumi kommentár. (1995.) (Genezis magyarázata: Dr. Tóth Kálmán; János evangéliumának magyarázata: Dr. Lenkeyné dr. Semsey Klára)
Kálvin Kiadó. Budapest.

Kubitza, E. – Schramm, T. (2006): Bibliodráma. Élő istentisztelet.
Egyházforum – Magyar Bibliodráma Egyesület. Budapest.

Majsai-Hideg T.: Mi az a bibliodráma?
In:<http://www.mindennapi.hu/cikk/egyhazi/mi-az-a-bibliodrama-/2012-01-08/11644>.

Martin, G. M. (2003.): Bibliodráma. Gyakorlat és elmélet.
Egyházforum – Magyar Bibliodráma Egyesület. Budapest.

Német B.: Bibliodráma. Riport Nyáry Péterrel.
In.: <http://pszichologia.com/onismeret/modszerek-iskolak/bibliodrama-onismeret-dramatikus-modon-keresztény-gyokerekkel.html>.

Németh Dávid: Vallásdidaktika. L'Harmattan Kiadó, 2017, Budapest

Nyáry P. - Sarkady K. (2008.) (szerk.): Bibliodráma.

Harmat Kiadó. Budapest.

Silke Leonhard, Thomas Klie:  sthetik – Bildung – Performanz, Grundlinien performativer Religionsdidaktik, In: Thomas Klie / Silke Leonhard (Hg.), Performative Religionsdidaktik. Religions sthetik – Lernorte – Unterrichtspraxis, Stuttgart 2008, 10-12.

Stangier, K-W. (2003.): Itt és most. Bibliodráma a liturgia és a pszichodráma vonzásában.

Az Egyházfórum és a Magyar Bibliodráma Egyesület közös kiadása. Budapest.

Dr. Szathmáry S. (1997.):  l  víznek folyamai.

Lux Kiadó. Budapest.

Tarjányi Béla (1984.): Találkozások. Evang liummagyar zatok (Jegyzet)

Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia. Budapest

Warns, E. N.- Fallner, H. (2003.): Jerikó rózsája. A bibliodráma kézikönyve

A Kálvin  s Luther Kiadó közös kiadása.

További irodalom:

Bibliaelm let kurzus, Nyáry Péter szóbeli közlése alapján készült jegyzet

Eisenbarth K. (2004.): Milyen gyümölcs terem a bibliodráma f j n?

Embertárs, 2004. 3. sz. 271-279.p.

Varga P. P. (2003.): Kivezetett a szabadba, szabadulást hozott, mert szeretett... Gondolatok a bibliodrámáról.

Embertárs, 2003. 3. sz. 79-82.p.